

**Mevlana Torunu Bir
Akademisyen:
Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu
(Bilim Adamlığı ve Şahsiyeti)**

*EMİNE YENİTERZİ**

Giriş

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, klasik Türk edebiyatı sahasında çalışmış, onlarca eser vücuda getirmiş, yüzlerce öğrenci yetiştirmiş önemli bir ilim adamıdır. Türk kültür ve edebiyat semalarında aşk ve ilim kanatlarıyla yükselmiş, Hz. Mevlâna soyundan, ceddine layık, derviş gönüllü müstesna bir akademisyendir.

Bilim Adamlığı

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, klasik Türk edebiyatı alanının en önemli ilim adamlarından biridir. Hem edebiyat tarihi hem de metin şerhinde sahaya hâkimdir. Türkiye’de metin şerhinin üstadı olan merhum Prof.

* Bu yazı Prof. Dr. Emine Yeniterzi’nin daha önce yayımladığı, “Mevlâna Torunu Bir Akademisyen: Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu”, (*Aşkın Sultanları: Son Dönem İstanbul Mevlevileri Sempozyumu Kitabı*, Şefik Can Uluslararası Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneđi – Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi – İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, İstanbul 2010: 81-95.) başlıklı çalışmadan alınmıştır. Hatıra özel sayısında Âmil Çelebioğlu’nun hayatı ve eserleriyle ilgili ayrıca çalışmalar yer aldığı için tekrarları önlemek amacıyla yazıdan bu kısımlar çıkarılmıştır (Editörler).

** Prof. Dr., Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (*emine.yeniterzi@medeniyet.edu.tr*).

Dr. Ali Nihad TARLAN'ın hayru'l-halefi olan üç öğrencisinden biridir.¹ Onun klasik edebiyat sahasındaki önemi birkaç sebebe dayanır. Öncelikle Çelebioğlu, Türk edebiyatının İslamî dokusunun farkında olan ve bu yönünü ortaya çıkarmak isteyen bir ilim adamı olmuş; dinî ve tasavvufî konularda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Türk edebiyatının derinlik ve zenginliğine vâkıftır, bu yüzden klasik edebiyatta yer alan türler de Hocamızın ilgisini çekmiş; mirâc-nâme, esmâ-i Nebî, na't, 100 hadis, hicretü'n-Nebî, fazîlet-nâme, elif-nâme, yaş-nâme, şemsiyye, kıyâfet-nâme gibi üzerinde hiç çalışma yapılmamış konular üzerinde ya kendisi çalışmış, ya da yüksek lisans veya doktora öğrencilerini bu konular üzerinde çalışmaya teşvik etmiştir. Türk edebiyatında manzum dinî türlerin ilk tasnifini yapan da Âmil Çelebioğlu olmuş, yaptığı tasnif yıllarca sahada çalışanlara rehber olmuştur.

Âmil Çelebioğlu'nu alanında zirveye taşıyan bir diğer özelliği de araştırmacı yönüyle ortaya çıkardığı, tamamen orijinal, adı bile duyulmamış konulara dair çoğu bildiri olan çalışmalarındır. Kıyafet-nâme, elif-nâme, lisân-ı pepegî (kekeme dili), lisân-ı sibyan (çocuk dili), yatak duaları, harfler ve şifre alfabeleri gibi konular ilim dünyasına onunla dâhil olmuştur.

Hocamızın bir diğer hassasiyeti de divan edebiyatı ile halk kültür ve edebiyatının yakınlığı, bu iki alan arasındaki müşterek hususların farklılıklardan daha çok olduğu, her iki edebiyatın bir bütünü oluşturduğuna dairdir. "Karacaoğlan'da Divan Şiiri Husûsiyetleri" konuya dikkati çeken ilk araştırmasıdır. Bu görüşten hareketle Ramazan-name, ninniler, bilmece, maniler gibi halk edebiyatı ürünleri üzerinde birçok çalışma yapmıştır.

Âmil Çelebioğlu'nun dikkat çektiği bir başka konu da klasik edebiyatımızın mahallî yönüdür. Türk edebiyatının taklidi veya mücerred bir edebiyat olmadığını, günlük hayata dair hemen her konunun şiirde yer aldığını gerek yazılarında gerekse derslerinde önemle vurgulaması gü-

¹ Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın diğer iki öğrencisi Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu ve Prof. Dr. Harun Tolasa'dır. Kaderin cilvesi ile bu üç ilim adamı da genç yaşta Hakk'a yürümüşlerdir.

nümüzde meyvelerini vermiş, divan şiirinin sosyal yönü birçok bilimsel çalışma ile ele alınmaya başlanmıştır.

Bir ilim adamı olarak Âmil Çelebioğlu; araştırmalarındaki titizliği, sabrı, azmi ve dikkati ile öğrencilerine örnek olmuştur. Onun bu yönünü ön sözde verdiği bilgiler ve bibliyografyası ile açıkça gösteren *Sultan II. Murad Devri Mesnevîleri* konulu doçentlik tezidir. Hocamız bu tezi hazırlarken; **Afyon** (İl Halk), **Amasya**, **Ankara** (Millî Ktp, DTCF, TDK), **Balıkesir**, **Bursa** (İl Halk), **Çorum** (İl Halk), **Edirne** (İl Halk), **Erzurum** (Atatürk Üniversitesi), **İstanbul** (Arkeoloji Müzesi, Belediye, İstanbul Üniversitesi, Millet, Nuruosmaniye, Süleymaniye, Topkapı Sarayı Müzesi, Türkiye Enstitüsü, Üsküdar Selim Ağa), **İzmir**, **Karaman**, **Kastamonu** (Genel), **Kayseri** (Raşit Efendi), **Konya** (Koyunoğlu, Mevlâna Müzesi), **Kütahya**, **Manisa**, **Sivas** olmak üzere yurt içinde on yedi ilde yirmi sekiz kütüphane; Avrupa da **Roma** (Vatikan Kütüphanesi), **Paris** (Bibliothèque Nationale de France), **Londra** (British Museum), **Cambridge** (University Library) ve **Edinburgh** (University Library) olmak üzere beş kütüphanede araştırma yapmıştır. Kendisine “kütüphane kurdu” denilmesi, araştırma yaptığı bütün kütüphanelerde neredeyse elinin değmediği yazma kalmamasındandır. Onun orijinal konulardaki makale ve bildirileri bu gayretlerinin neticesidir.

Mevlânâ Torunu Âmil Çelebioğlu

Hız. Mevlânâ'nın soyundan gelen Âmil Çelebioğlu, Mevlevîliğin ilme ve sanata verdiği değeri genetik bir özellik olarak taşır. Nesebine ilişkin özellikleri ilim adamı kimliği ile birleşince; Hız. Mevlânâ'nın Anadolu'nun Türk ve Müslüman kimliğini kazanmasındaki rolü; Mesnevî'nin Türk edebiyatının teşekkülündeki önemli yeri, Mevlevîliğin Türk kültür ve sanatına olan katkıları, adeta “Mevlevî Edebiyatı” denilecek edebî zenginliği Âmil Hoca'nın üzerinde önemle durduğu konular olmuştur.

Mesnevî-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîft Tercümesi onun ceddine dair ilk, diğer yandan en önemli ve büyük çalışmasıdır. Henüz asistanken tamamladığı bu dev eseri; “XIII-XV (ilk yarısı) Yüzyıl Mesnevîlerinde Mevlânâ Tesiri”, “Ebced Hesâbıyla Mevlânâ'nın Doğum Tarihi”, “Muhtelif Şerhlere Göre Mesnevî'nin İlk Beytiyle İlgili Düşünce-

ler”, “Anadolu’nun Türkleşmesinde Mevlânâ’nın Rolü”, “Hz. Mevlânâ’ya İzafe Edilen Bir Gazelin Şerhi” ve “Mevlânâ’dan Öğütler” gibi bildiri ve makaleler takip etmiştir.

Âmil Çelebioğlu’nun Hocalığı

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu’nun hocalık hayatı 1964’te Konya Erkek Lisesi’nde başlamış; üniversite seviyesinde ise İstanbul, Atatürk, Hacettepe, Selçuk ve Marmara Üniversitelerinde 1990’da aramızdan ayrılana kadar devam etmiştir. Sayısız lisans öğrencisi yanında yüksek lisans ve doktora danışmanlığını yaptığı pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Prof. Dr. Metin Akar, Doç. Dr. Nejat SEFERCİOĞLU, Prof. Dr. Cemal KURNAZ, Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK, Prof. Dr. Sebahat DENİZ ve bendeniz onun doktora danışmanlığı ile akademik hayata kazandırılmıştır.

Hocamız; “Tenkit yazmayın! Tenkide harcayacağınız zamanı ilme verin!” ikazıyla öğrencilerini yönlendirir; daima mütebessim ifadesiyle “Tezgâhta ne var?” diye takılarak çalışma şevklerini artırır; boş durmayı, üretmemeyi ihanet bilir, “Vebal altındayız” diyerek bizleri nezaketle uyarırdı. Onun “Evladım” hitabıyla karizmatik ve içten sesini duyan, siyah çerçeveli gözlüğünün ardından büyük bir ciddiyet, ilgi ve sevgi ile bakan gözlerini gören her öğrencisi büyük bir sevgi ve saygıyla Âmil Hoca’ya bağlanmıştır. Dersleri zaman mefhumunun unutulduğu, ancak çoğu kez; “Derse 5 dakika geç girdik, 5 dakika geç çıkacağız!” sözleriyle dersin bitmek üzere olduğunu hatırlattığı, ezberindeki birçok şiirle, Mesnevî’den hikâyelerle ve fıkralarla bitmesi istenmeyen türdendi.

Dostları

Âmil Çelebioğlu, sohbetine doyum olmayan, vefalı, dürüst ve açık yürekli bir dosttur. Onun bu meziyetlerine vâkıf olan ve ömür boyu dostluğunu paylaştığı kıymetli insanların başında Sönmez Neşriyat’ın Müdürü Ali İhsan Yurt, şair Nahid Aybet ve Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu’nu saymak mümkündür. Fethi Gemuhluoğlu, Prof. Dr. Kemal Yavuz, Prof. Dr. Mücteba Uğur, Prof. Ali Haydar Bayat, Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay, Prof. Dr. Erol Güngör, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, Prof. Dr. İsmail Yakıt, Mehmet Ali Aydın (Konya’da Eğitim Enstitüsü’nden

meslektaşı) ve hocalarından Prof. Dr. Kaya Bilgegil ve Prof. Dr. Şükrü Elçin bu dostlardan bazılarıdır. Hocamızın Konya’da çok değer verdiği bir dostu da nalbantlık yapan, arif, gönül ehli bir insan, Sıdkî Dede’nin canlarından Halil Çakar’dı.

İnsanî Özellikleri

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu; örnek bir evlat, eş, baba, hoca, arkadaşı. Bir eğitimci olarak insanî, ahlakî bütün özellikleri temsil eden, rehber/model bir şahsiyeti. İncancını samimiyetle yaşaması, milliyetçiliği, vatansızlığı, dinî ve millî konularda azamî derecede hassas ve gayretli olması onun en dikkat çeken özellikleri idi. Maddiyata, gösterişe değer vermez, sadelikten ayrılmazdı. Alçakgönüllü, yardımsever, cömert ve yol gösterici idi. Yurt dışında gördüğü yazmaların fotoğraflarını konu üzerinde çalışan doktora öğrencilerine hiçbir karşılık almaksızın verirdi.² Kendisine yapılan en küçük yardımı zevkle dile getirirdi. Ninniler ve bilmecelere dair kitaplarına derleme ile katkıda bulunan her bir öğrencisinin adına kitapların “Teşekkür-nâme” bölümlerinde yer vermesi benzerine rastlanmayan bir tutumdur.

Hocamız; hayatı seven, neşeli bir insandı. Çalışmaya ara verince duvardan sazını indirir, çalar; uçağın yaygın olmadığı yıllarda yolculuklarında otobüsü değil treni tercih eder; yazları Maltepe’deki yazlığında kürek çeker, balık tutardı. Kıyafet ilminden anlar, insanların dış görünüşlerinden hareketle verdiği hükümleri, yakından tanıdıkça ne kadar isabetli olduğunu tartardı.

“Garibin malı yanında gerek!” diyerek eşyasını/çantasını asla taşıtmazdı. “El-ilmü saydun ve’l-kitâbetü kaydun” diyerek rastladığı, okuduğu, duyduğu her bilgiyi fişlere kaydedirdi. Yanında insanlar kötü yönleriyle anlatılınca “şerrine ninni” diyerek sözü keser, kimsenin arkasından konuşmakla zaman ve enerjisini harcamazdı.

² Şerif Ali Bozkaplan’a Câmâsb-nâme’nin yurtdışındaki bir yazmasının fotoğraflarını yanımda vermişti.

Şairliği

Prof. Dr. Çelebioğlu; sadece edebiyatla uğraşan bir bilim adamı değil, aynı zamanda divan ve halk edebiyatı tarzında aruz ve heceyle şiirler kaleme alan bir şairdir. Fakîr, Fakîrî, Hayrân, Hayrânî ve Âmil gibi mahlaslar kullanarak yazdığı fevkalade güzel şiirlerin yalnızca birkaç tanesini neşretmiştir.³ 1952–1990 yılları arasında yazdığı, bir divan oluşturacak hacimde, iki defterde toplanmış şiirlerinin bir kısmını da Nejat Sefercioğlu yayımlamıştır (1993: 17-51). Şiirlerinden bir kaç beyit ve dörtlük aşağıda sunulmaktadır.

- * Bir âşık-ı mihnetzedeyim yârimi sorma
Bî-sabr u karârım bana gülzârımı sorma
- * Gitti ey dil kimi sevdik ise cânan diyerek
Etmedik gerçi şikâyet yüce ferman diyerek
- * Azığın var mı yarın ahrete burdan ona bak
Ne olur sonra cevâbın ne getirdin dese Hak
- * Rengine aldanma dehrin yâr u ağyârın dahi
Sabr kıl elbet bulursun derdine bir gün devâ
- * Hâline şükreyle hepsi geçer Hayrânî
Dem olur ârife bir mürşid imiş derd ü elem
- * Bu ilim bu tahsil boşuna emek
Gönül kitâbından okumadıysan
Nasîbin sonunda gam keder yemek
Gönül kitâbından okumadıysan
- * Yol uzun ömür kısa
Her gün yeni bir tasa
Eğri düzelmez ise
Doğruyu eğmek neden

³ "M. Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in Aziz Hatırasına", *Türk Edebiyatı*, S. 88, s. 55; Gazel, *Türk Kültürü*, S. 254, Haziran 1984: 355; Gazel, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Y. 13, S. 4, Ekim 1984: 26.

Sonuç

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, Türk bilim, kültür ve edebiyatına hizmet eden, Hz. Mevlânâ'nın hem soyundan hem de huyundan gelen müstesna bir akademisyen ve insandı. Her öğrencisi üzerinde derin izler bırakan örnek bir hoca; her biri sahasında özel yere sahip kitap, makale ve bildiri-leriyle mütebahhir bir ilim adamıydı. İsmiyle müsemmâ; ilmiyle Âmil, insanlığıyla Çelebi idi.

Cenab-ı Hakk'ın bizlere Hocamıza layık öğrenciler olarak hizmeti nasip etmesi, Hocamıza da rahmetle muamelesi niyazıyla yakın dostu Nahid Aybet Bey'in kaleme aldığı mersiye ile sözlerimize son veriyoruz.

Gazel

*Yâr-ı azîz, dost-ı kadîm, âşık-ı b'illâh
Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nun rûh-ı pâkine
Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile⁴
Sûz-ı dil geçti meded âteş-i nîrânı bile*

Öyle âh etmede kim mahşer-i hicrinde gönül
Zâr u bî-tâb u nizâr eyledi efgânı bile

"İrci'î" emrine "Lebbeyk" diyerek düştü yola
Etti yoldaş ona Hak rahmet ü gufrânı bile

Bu gelen kâfile-i aşk ile ey yâr-ı Hudâ
Râh-ı vaslında kodu cân u cânânı bile

İzz ile kondura Hak Beyt-i Harâmında onu
O habîbin ola hem-sohbet ü mihmânı bile

Eğlemez bezm-i safâ mutrıbı Nâhîd olsa
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

Nahid Aybet (12 Ağustos 1990)

⁴ Gazelin ilk ve son mısraları 17. yüzyıl şairi Edirne Mevlevihanesi şeyhi Neşâtî Ahmed Dede'ye aittir.

Kaynaklar

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim (1990), "Millî Kültür Bir Hayranını Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu Kaybetti", *Millî Kültür*, S. 76, Eylül 1990: 99–105; S. 77, Ekim 1990: 69.
- GÜLCAN, D. Ali (1975), *Karaman Mevlevihanesi, Mevlevilik ve Karamanlı Mevlevi Velileri*, Karaman.
- ÖZTOPRAK, Nihat (1993), "Âmil Çelebioğlu'nun Hayatı ve Bibliyografyası", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı*, 1991–1992, S. 7, İstanbul 1993: 1–16.
- Sefercioğlu, Nejat (1993), "Şâir Âmil Çelebioğlu (Hayrânî)", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı*, 1991–1992, S. 7, İstanbul 1993: 17–51.